

خواف، دیار ماندگار تجلی گاه وحدت

گزارشی از نهمین همایش سرگروه‌های تاریخ خراسان رضوی،
۳۱ فروردین تا ۲ اردیبهشت ۱۳۸۶، در شهرستان خواف

طاهره عبدی پور دبیر تاریخ ناحیه ۳ مشهد

موجب شد، نگاهمان به خواف منطقی‌تر و علمی‌تر، و روحمان با روح بلند مردمانش همراه و یکسو شود.

طبق دعوت قبلی و هماهنگی‌های به عمل آمده، صبح روز جمعه ۳۱ فروردین ۱۳۸۶ (روز اول همایش)، ساعت ۹ صبح از مقابل سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی به سوی خواف حرکت کردیم تا در همایش «خواف، دیار میراث‌های ماندگار، تجلی گاه وحدت» شرکت کنیم. ساعت ۱۱/۳۰، برای زیارت مزار عارف مشهور قرن ششم هجری، مولانا قطب‌الدین حیدر و بازدید از موزه مردم‌شناسی شهرستان تربت حیدریه، در این شهر توقفی داشتیم. پس از بازدید از موزه و آشنایی با برخی از مشاغل سنتی و شیوه‌ی زندگی مردم تربت حیدریه، برای ادای نماز و صرف ناهار عازم مرکز رفاهی معلمان شدیم. ساعت ۱۶:۳۰ به شهرستان خواف رسیدیم، در حالی که

یک بار دیگر به همت و پی‌گیری گروه تاریخ استان خراسان رضوی، همایش سرگروه‌های تاریخ در شهر خواف با مهمان‌نوازی مردم این دیار برگزار و بیش از ۲۰۰ مقاله از سوی همکاران تاریخ به دبیرخانه‌ی همایش ارسال شد.

در آخرین جمعه از اولین ماه بهار، به سوی خواف رهسپار شدیم. این شهر را سرسبز، زیبا و مهربان، و به قول مشاهیرش، مهمان‌دوست، بیدار دل و غریب‌نواز یافتیم. در مردمانش صبوری، در خاکش استواری، و در طبیعت «سلامی»‌اش، نوازش روح را یافتیم که با باران بهاری همراه شد و روح را صیقلی داد به یاد ماندنی. خواف در طول تاریخ، علما، شعرا، سیاست‌مداران و پادشاهان بسیاری را در دامن خود پرورش داده و موقعیت ارتباطی ممتاز آن موجب شده است، در عصر زرین فرهنگ ایران شکوفا شود. شرکت در همایش

وجود پلاکاردهایی در گوشه و کنار شهر، ورود ما را خیرمقدم می‌گفت.

پس از استراحتی مختصر، ساعت ۱۷ در میان استقبال گرم دانش‌آموزان و مسئولان آموزش و پرورش و با شعار خوش آمدید، وارد سالن انقلاب، محل برگزاری همایش شدیم. مراسم افتتاحیه با تلاوت آیاتی از قرآن مجید، سرود ملی جمهوری اسلامی ایران و خیرمقدم توسط آقای احمدی، مدیر آموزش و پرورش شهرستان خواف، آغاز شد.

ابتدا آقای ابوالحسنی، فرماندار شهرستان خواف، در سخنانی به تاریخ کهن و مشاهیر و آثار باستانی بسیار خواف و ناشناخته بودن آن‌ها اشاره کرد. سپس آقای ازغندی، معاون آموزش و پرورش نظری و مهارتی سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی، در سخنان کوتاهی، از مهمان‌نوازی مردم خواف تشکر کرد. پس از برگزاری نماز جماعت و پذیرایی، نوبت به هنرنمایی چهره‌ی ماندگار موسیقی مقامی ایران، خالق آهنگ «نوبی»، عثمان محمدپرست رسید که با اجرای عالی‌اش، تمامی حضار را لحظاتی به سکوت و شگفتی واداشت. حضور عده‌ی زیادی از مردم و ابراز احساسات گرم آن‌ها، حتی مسئولین برگزاری همایش را نیز غافل گیر کرده بود.

مراسم با سخن‌رانی مهندس سجادیان، نماینده‌ی مردم خواف و رشتخور در مجلس شورای اسلامی، ادامه یافت که از احداث راه ارتباطی خواف-هرات (که احیاگر جاده‌ی ابریشم است) و اشتغال‌زایی معدن سنگ آهن سخن گفت و خواهان گردآوری مقاله‌های کاربردی همایش و بررسی تأثیر آن در منطقه‌ی خواف شد. سخن‌ران بعدی، آقای رمضان پور، امام جمعه اهل تشیع خواف، بود که به تأکید قرآن

بر بهره‌گیری از تاریخ اشاره کرد. وی با توصیه به درس گرفتن از تاریخ، به سخنان خود خاتمه داد. مولوی خواجه صدرالدین احراری، امام جمعه‌ی اهل تسنن خواف نیز در سخنان خود، خواستار تأسیس موزه‌ی مردم‌شناسی، کتاب‌خانه‌ی تخصصی تاریخ، دانشکده‌ی هنر و معدن، و... در خواف شد. مولانا مطهری، مدیر حوزه‌ی علمیه‌ی احناف خواف نیز در سخنان خود به این‌که مورخ نباید تحت تأثیر عوامل غیر علمی قرار گیرد، اشاره کرد.

بازدید از اماکن تاریخی-فرهنگی از دیگر برنامه‌های همایش بود. ساعت ۴۵:۲۰ به زیارت مزار خواجه پیراحمد خوافی، از رجال عصر تیموری که ۳۰ سال وزارت شاه‌رخ را بر عهده داشت، رفتیم. (وی در این مدت، مدرسه‌ی غیاثیه خرگرد، مزار شیخ زین‌الدین خوافی و جماعت خانه‌ی مزار شیخ زین‌الدین ابوبکری را بنا کرد). پس از آن، از مزار شهاب‌الدین عبدالله بن لطف‌الله، مشهور به «حافظ ابرو» دیدن کردیم که عارف و مورخ مشهور قرن نهم و از ملازمان تیمور، شاه‌رخ و بایستقر میرزا بوده است. ساعت ۳۰:۲۱ برنامه‌های روز اول همایش به پایان رسید.

روز شنبه، اول اردیبهشت ۸۶ (روز دوم همایش)، ساعت ۷ صبح پس از صرف صبحانه عازم ورزشگاه انقلاب شدیم و مسئولین با استقبال گرم خود ما را شرمندانه کردند. مراسم با تلاوت آیاتی از قرآن مجید آغاز شد و پس از آن اولین مقاله توسط خانم فریده عربی، دبیر تاریخ ناحیه‌ی ۶ مشهد، قرائت شد که در مورد «جغرافیای تاریخی، وجه‌تسمیه و محوطه‌های باستانی خواف» بود. سپس آقای عرب تیموری، دبیر تاریخ شهرستان تربت جام، مقاله‌ای با عنوان «خواجه غیاث‌الدین پیر احمد خوافی، وزیر شاه‌رخ در عصر طلایی خراسان» را قرائت کرد. عنوان سومین مقاله «نقش فرهنگ مردان خوافی در عرصه‌ی سیاست تیموری و مجد خوافی و نظام‌الملک خوافی، از وزرای مقتدر سلطان حسین بایقرا» بود که توسط آقای موحدی، سرگروه تاریخ شهرستان خواف ارائه شد.

سخن‌ران بعدی، دکتر یوسف متولی حقیقی بود که در مورد «جدایی افغانستان از ایران در عهدنامه‌ی پاریس و تعیین مرزهای ایران و افغانستان توسط انگلستان» به ایراد سخن پرداخت. سپس، آقای احراری، دبیر تاریخ شهرستان خواف و مؤلف کتاب «خواف در گذر تاریخ»، با عنوان: «مجد خوافی و کتاب روضه‌ی خلد» مقاله خود را ارائه کرد. این کتاب به تقلید از گلستان سعدی نگارش یافته و در آن، ظلم و ستم حاکمان نکوهش شده است.

تاریخی و مردم‌شناسی، عازم «سالن ورزشی شهید مدرس» شدیم. سالن غرفه‌های متعددی مانند: اسناد تاریخی و خطوط اسلامی، معرق‌کاری، ادوات کشاورزی، ماکت‌ها، تصاویر و لوح فشرده تاریخی، ظروف قدیمی و... داشت که نشان‌دهنده‌ی گوشه‌هایی از فرهنگ و رسوم مردم منطقه بود. در بخشی از نمایشگاه، از مهمانان با غذاهای سنتی خواف پذیرایی می‌شد.

پس از صرف نهار و استراحت، عازم بازدید از «کوشک سلامی»، در کیلومتر ۲۵ جاده‌ی خواف - تربت حیدریه شدیم که بنایی است سه طبقه، با قدمتی ۸۰۰ ساله و اطراف آن رادرختان سر به فلک کشیده‌ی کاج و سرو احاطه کرده و در سال ۱۳۲۷ شمسی، توسط مرحوم قریشی بازسازی شده است. بازدید با خوشامدگویی دخترکان خردسال آغاز شد. سپس آقای زنگنه توضیحاتی در مورد تاریخ بنا داد. هنگام اجرای دعای باران توسط دختران کلاس دوم ابتدایی دبستان سلامی، باران بهاری باریدن گرفت. ولی با وجود شدت باران مهمانان، زیر باران نظاره‌گر نمایش‌های آئینی بودند.

ساعت ۱۹ به سالن همایش برگشتیم تا شاهد ادامه برنامه‌ها باشیم که با تلاوت آیاتی از قرآن مجید آغاز شد. سپس آقای ملاملی، سرگروه تاریخ سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی، توضیحاتی در مورد مقاله‌های ارسالی داد و از همکاران تشکر کرد. پس از آن، استاد جوادیان، از مؤلفان کتب درسی تاریخ و کارشناس مسئول گروه تاریخ دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی، سخن‌رانی خود را در مورد تغییرات تاریخ پیش‌دانشگاهی، مشکلات کتاب‌های تاریخ و ارزیابی این کتاب‌ها از دیدگاه‌های متفاوت آغاز کرد. حضور عده‌ی زیادی از مردم و همه‌ی آن‌ها، مشکلاتی را به وجود آورده بود که تا پایان مراسم ادامه داشت.

موضوع سخن‌رانی آقای پرنده‌پیشینه، موسیقی مقامی در خواف بود که ضمن آن، از استاد عثمان محمدپرست تقدیر شد. وی هم‌چنین پیشنهاد تأسیس دانشکده‌ی هنر در خواف را مطرح کرد. اجرای موسیقی سنتی توسط «گروه شمس» و هم‌نوازی کم‌نظیر

مقاله‌ی بعدی توسط آقای نظری، دبیر تاریخ شهرستان تربت حیدریه، با عنوان «جایگاه شهرهای مرزی در تاریخ ایران و تأثیر شاهنامه در خودآگاهی ملی ایرانیان» قرائت شد. پس از آن، اجرای موسیقی سنتی توسط آقای پرنده، موجب رفع خستگی حاضران شد. استاد ابراهیم زنگنه، مؤلف کتاب «تاریخ رجال شرق خراسان» نیز در مورد ویژگی‌های مردم خواف و سیاست‌مداران آن صحبت کرد و پس از آن، مجری همایش، یاد مرحوم تقی زاده، از دبیران تاریخ منطقه‌ی خواف را گرامی داشت.

پس از پذیرایی و استراحتی مختصر و دیدار از نمایشگاه کتاب که در محوطه‌ی ورزشگاه برپا شده بود، به سالن برگشتیم تا به مقاله‌ی آقای پروان، عضو گروه تاریخ سازمان آموزش و پرورش خراسان شمالی، در مورد نقد و بررسی کتاب تاریخ‌شناسی و گله از تغییر پناپی کتاب‌های درسی تاریخ گوش فرا دهیم. مقاله‌ی هشتم توسط آقای بلند اختر، دبیر تاریخ شهرستان خواف، با عنوان «عامل توسعه نیافتگی خواف، با تکیه بر امنیت و آغاز عقب‌ماندگی این منطقه پس از سقوط دولت تیموری» قرائت شد. سپس آقای تیموریان در سخنان کوتاهی، به آداب و رسوم مردم خواف اشاره کرد و خواهان تأسیس موزه‌ی مردم‌شناسی شد.

سخن‌ران بعدی، خانم دکتر مشهور بود. وی در مورد اشعار مجد خوافی که بیشتر در مورد عشق عرفانی است، صحبت کرد. موضوع نهمین مقاله «روش‌های نوین تدریس، مشکلات و راهکارها» بود که توسط آقای قانع، دبیر تاریخ شهرستان تربت حیدریه، قرائت شد. پس از اجرای میان‌پرده‌ی نمایشی، آقای دکتر رادمش، دبیر تاریخ شهرستان نیشابور، دهمین مقاله را با عنوان خلاقیت و روش‌های نوین در تاریخ قرائت کرد. مقاله‌ی بعدی از آقای زارعی، در مورد «وجه تسمیه، موقعیت جغرافیایی و پیشینه‌ی تاریخی سنگان» بود، و آخرین مقاله، با موضوع «هویت بخشی به میراث‌های ماندگار شهر خواف»، توسط آقای زنگنه قرائت شد. پس از پایان سخن‌رانی‌ها، برای ادای نماز و بازدید از نمایشگاه آثار

واقعی کاشی‌های معرق است. اجرای موسیقی محلی توسط «گروه هنری ورشنگ»، برنامه‌ی بعدی بود که با استقبال مهمانان روبه‌رو شد. ساعت ۹:۳۰، با استقبال گرم دانش‌آموزان شهر زوزن، وارد مجموعه‌ی تاریخی زوزن شدیم که به گفته‌ی آقای لباف، تنها بنای آجری باقی‌مانده از شهر تاریخی زوزن و یادگار عظمت و شکوه منطقه است. به علت حملات سپاهیان مغول در سال ۱۷۶۱ق، کار بنای آن نیمه‌تمام رها شده و سقف آن نیز در زلزله‌ی سال ۱۳۷۷ق فرو ریخته که تعمیرات اساسی آن توسط میراث‌فرهنگی خراسان آغاز شده است. ساخت بنا به اواخر قرن ششم و اوایل قرن هفتم بازمی‌گردد.

ساعت ۱۲، از آسیاب‌های زیبای نشتیفان بازدید کردیم. این روستا دارای ۴۰ آسیاب است که با استفاده از نیروی رایگان باد به چرخش درمی‌آیند و علت استفاده از آن‌ها، استمرار وزش بادهای دائمی و کمبود آب در منطقه‌ی خواف است. سپس از مسجد جامع و مسجد گنبد سنگان بازدید کردیم. مسجد جامع سنگان، در قرن هفتم توسط قوام‌الدین سنگانی ساخته شده و ایوان آن، نشان‌دهنده‌ی زیباترین جلوه‌ی مبارزه‌ی ایشان با سوانح طبیعی است. مسجد گنبد نیز در سال ۵۳۵ در دوره‌ی سلجوقی ساخته شده است.

آخرین بازدید قرار بود ساعت ۱۵ از معدن سنگان صورت گیرد. پس از خیرمقدم توسط آقای زنگنه، مدیرعامل معدن سنگان خواف، فیلمی از این معدن نمایش داده شد. اما برنامه‌ی بازدید از معدن، به علت کمبود وقت، حذف شد. در کتاب‌های قرن‌های هشتم و نهم، به شناسایی معادن سنگ آهن سنگان اشاره شده است.

ساعت ۱۶:۳۰ با بدرقه‌ی مسئولان خواف و توزیع هدایایی به رسم یادبود، این شهر را با خاطراتی خوش، پشت سر گذاشتیم؛ به امید آن‌که سفیران شایسته‌ای باشیم برای معرفی فرهنگ، تاریخ و جاذبه‌های گردشگری بی‌شمار منطقه‌ی خواف که شاید جبرانی باشد، برای پذیرایی گرم و صمیمانه‌ی مردم مهمان‌نواز و فهیم این خطه.

آن‌ها، و اجرای موسیقی توسط مرتضی تاجیک، موجب تحسین حضار شد. ساعت ۲۱، آقای نیک‌پور، دبیر همایش، توضیحاتی در مورد بیش از ۲۰۵ مقاله‌ی رسیده به دبیرخانه‌ی همایش ارائه داد و از گروه تاریخ استان تشکر کرد. در پایان، آقای قلی‌زاده، عضو گروه تاریخ سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی، پس از قرائت بیانیه‌ی پایانی همایش، از دست‌اندرکاران همایش قدردانی کرد. مهم‌ترین خواسته‌های همکاران که در بیانیه‌ی پایانی همایش آمده بود، عبارت‌اند از:

۱. تأسیس موزه‌ی مردم‌شناسی در شهرستان خواف، به منظور حفظ و صیانت از دیار میراث‌های ماندگار؛
 ۲. دعوت از دبیران پیشکسوت گروه تاریخ، به منظور استفاده از تجربه‌های علمی و آموزشی ایشان؛
 ۳. جلوگیری از اعمال نظرهای غیرعلمی در تدوین کتاب‌های تاریخ، به خصوص کتاب تاریخ معاصر ایران؛
 ۴. توجه به هویت ملی-دینی در سال اتحاد ملی و انسجام اسلامی؛
 ۵. حفظ آثار باستانی که میراث‌گران بهایی است و ما وظیفه داریم آن‌ها را به نسل‌های بعدی انتقال دهیم؛
 ۶. تهیه‌ی نرم‌افزارهای دیداری-شنیداری برای علاقه‌مند ساختن دانش‌آموزان به درس تاریخ.
- پس از آن، از ارائه‌کنندگان مقالات برگزیده با اهدای جوایزی تقدیر شد و مراسم ساعت ۲۲ به پایان رسید.
- روز یکشنبه، دوم اردیبهشت ۱۳۸۶، آخرین روز همایش، با بازدید از مجموعه‌ی تاریخی «غیاثیه خرگرد» در ساعت ۷ صبح آغاز شد. پس از استقبال کودکان با لباس‌های محلی و خیرمقدم توسط مسئول میراث‌فرهنگی، آقای مهندس لباف، استاد بازنشسته‌ی سازمان میراث‌فرهنگی خراسان رضوی، توضیحاتی در مورد بنا داد. غیاثیه، بنایی چهار ایوانی از دوره‌ی تیموری است که به‌دستور خواجه‌غیاث‌الدین پیراحمد خوافی، وزیر شاه‌رخ ساخته شده و مهد